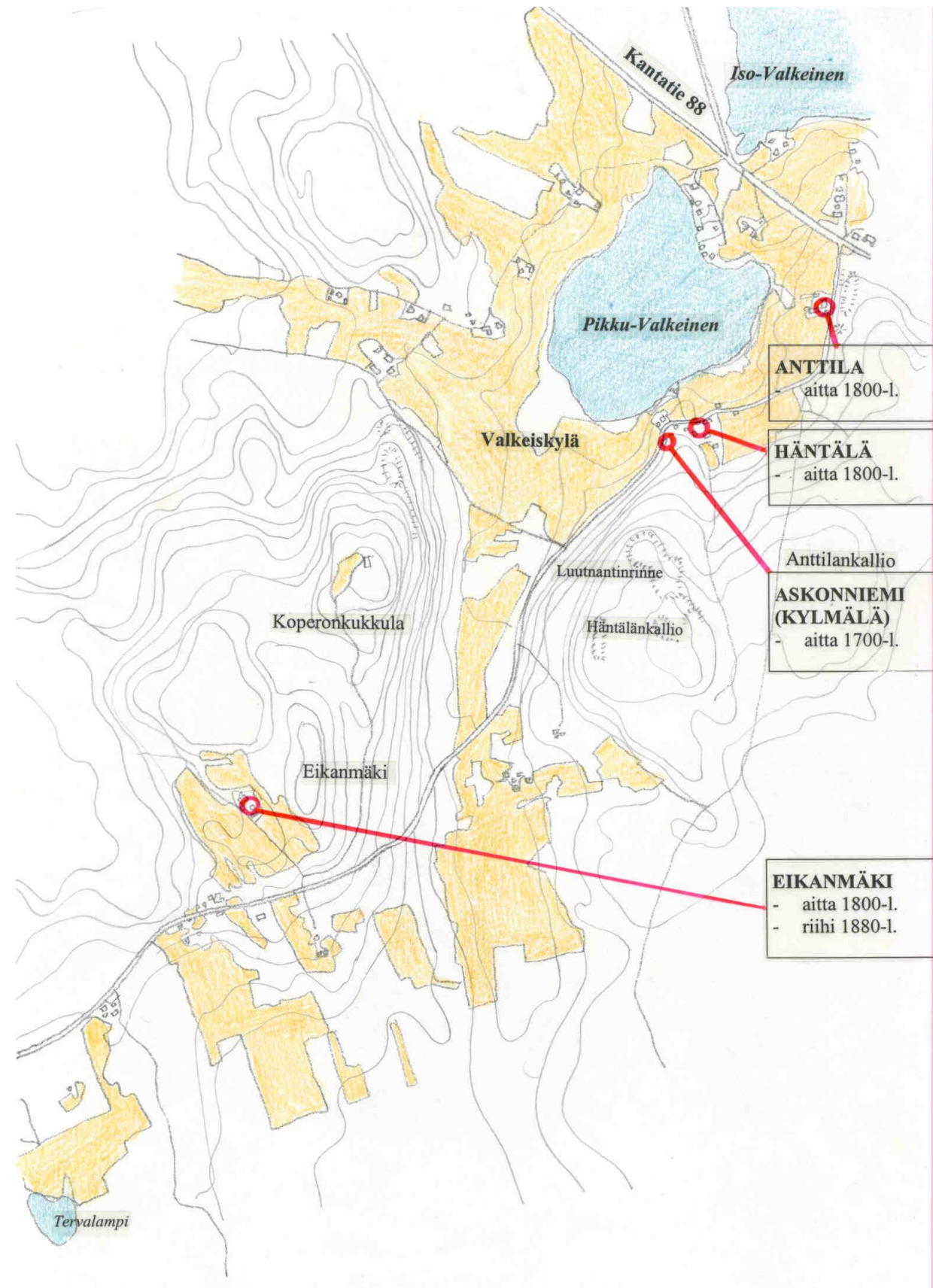
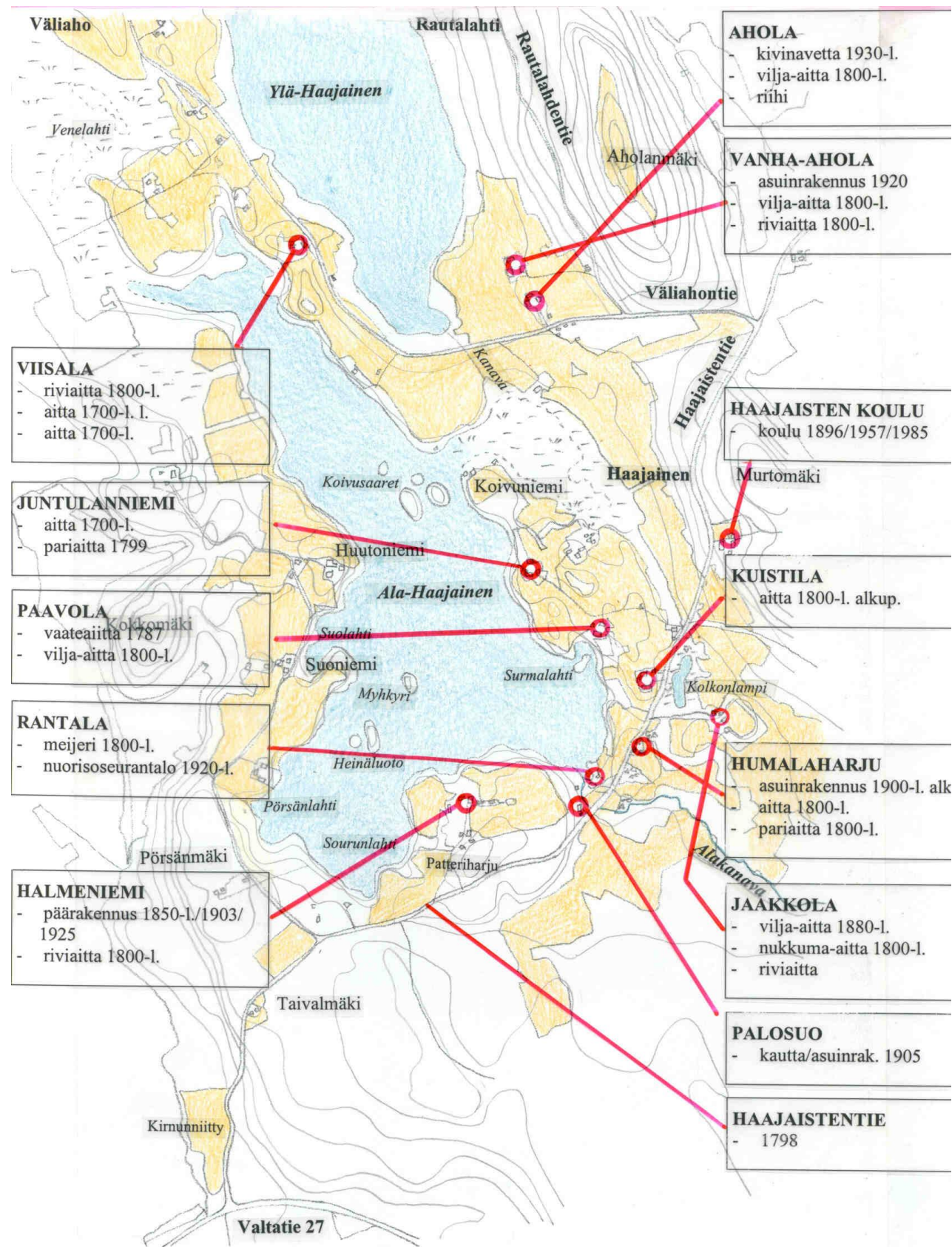
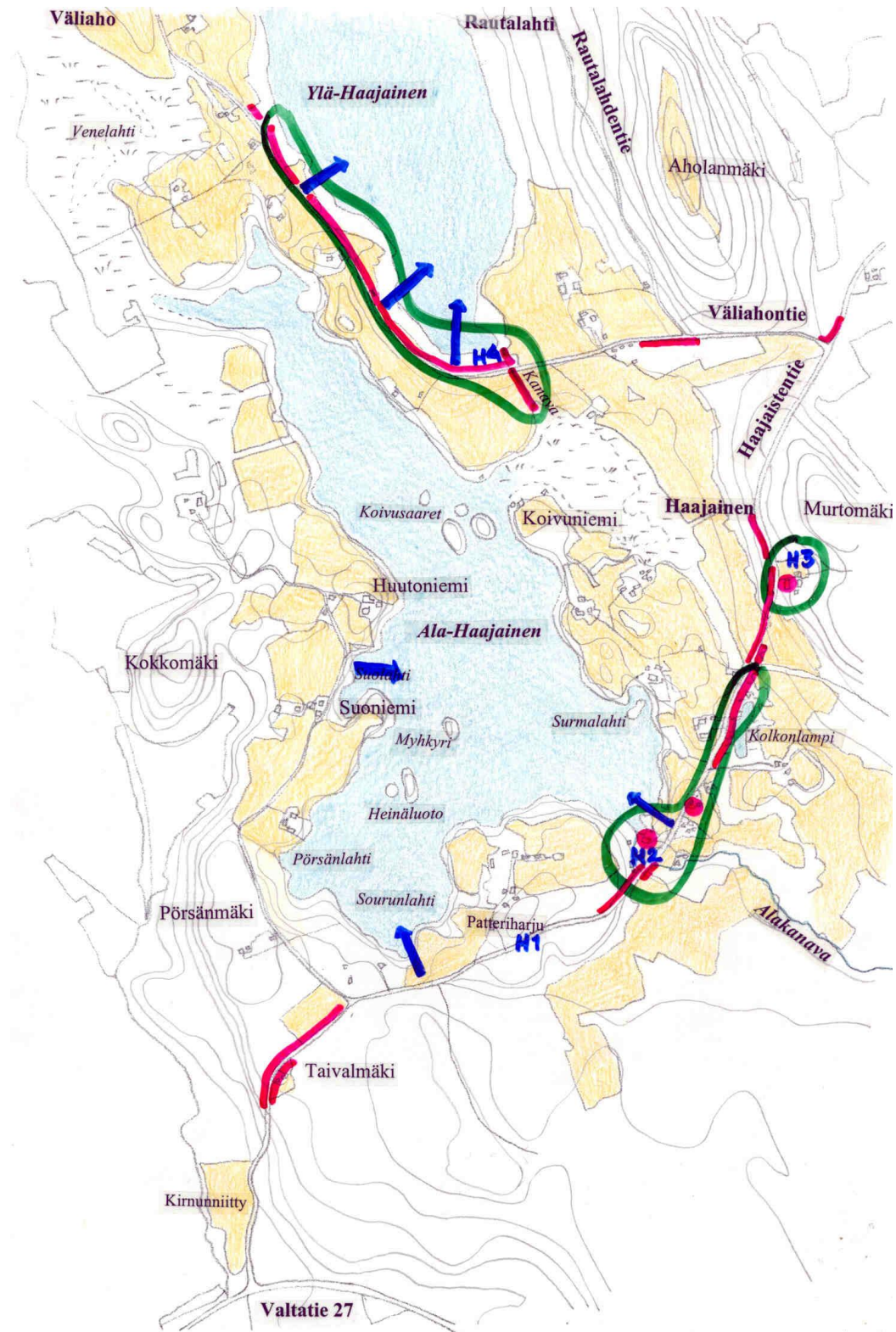

Rakennuskulttuurin inventointikohteet

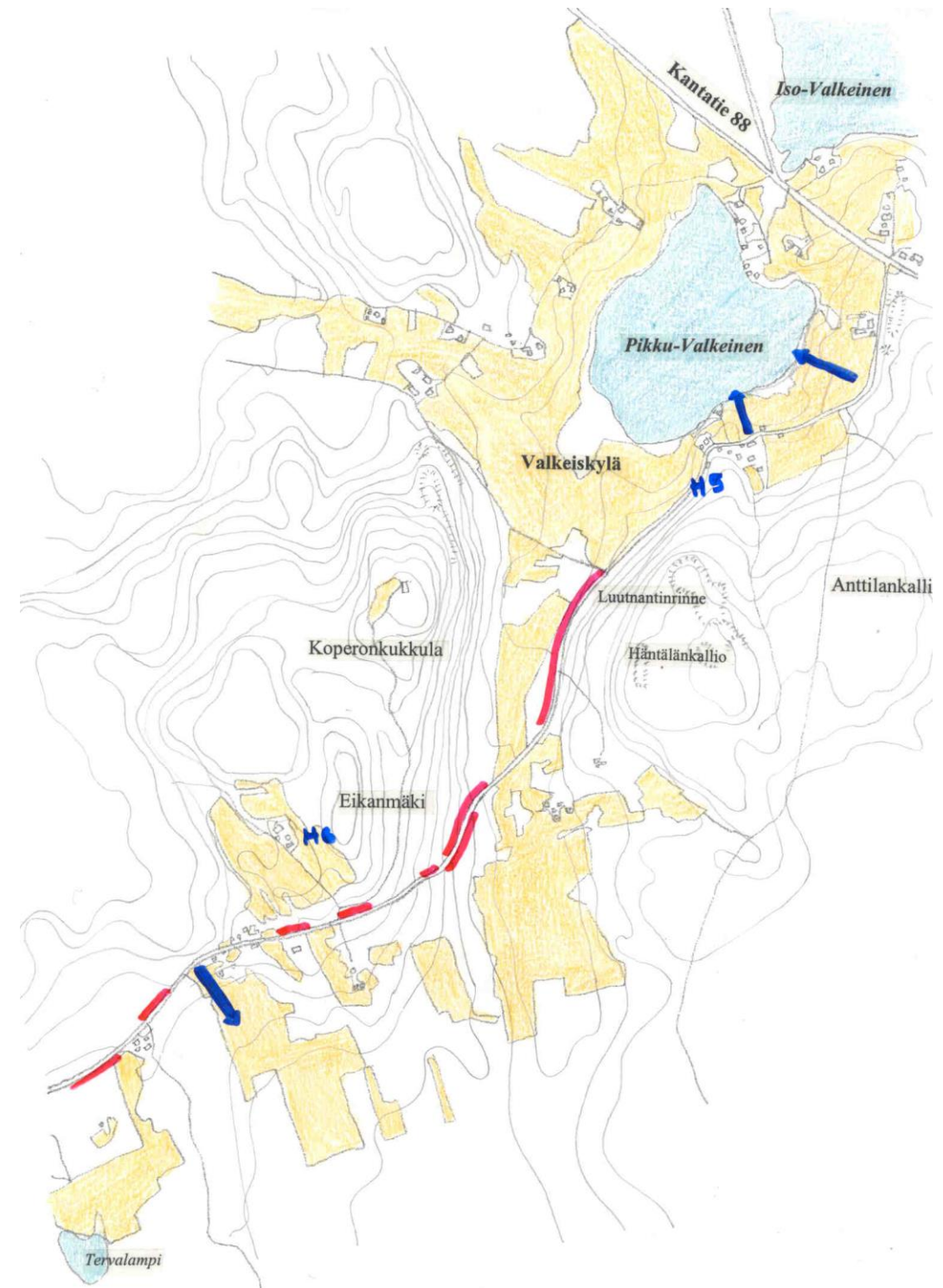

HOITOEHDOTUKSIA

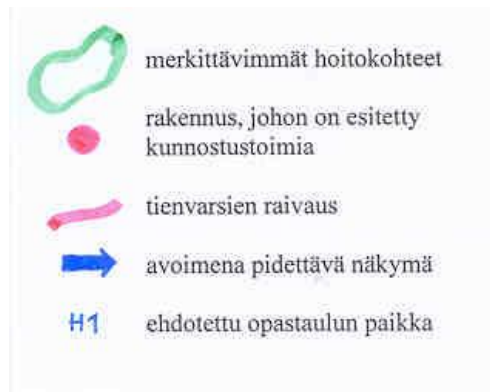

Karttoihin on merkitty tärkeimmät hoitoa vaativat alueet ja kohteet. Suunnittelualueen eteläosa

Suunnittelualueen pohjoisosa

Kulttuuriympäristön ja maiseman kannalta merkittävimpiä hoitokohteita ja -alueita ovat

- Väliahontien varsi Ylä-Haajaisen ja Ala-Haajaisen välisellä kannaksella sekä kanavan ja kylän yhteisen venevalkaman seutu
- Haajaisten koulukievarin ympäristö sekä ruutusotamiehen torpan tienoo
- Kolkonlammen, Humalaharjun ja Rantalan seutu tienvarsinäkymineen ja ranta-alueineen.

Karttoihin on merkitty tärkeimmät avattavat ja avoimina pidettävät näkymät Ylä-Haajaisille, Ala-Haajaisille sekä Pikku-Valkeiselle. Kartoissa on esitetty punaisella raivattavat metsänreunat.

Kulttuurihistoriallisesti merkittävistä rakennuksista on merkitty kunnostettaviksi vain tieympäristön kannalta keskeisiä kohteita. Toisaalta vaatimattomakin kohteet tuovat esiin alueen kulttuurihistoriallisia ja maisemallisia ominaispiirteitä kuten ladot, aidat, kivirauniot, puukujat, maisemapuut ja muut vastaavat kohteet. Rakennusten kunnostaminen ja säännöllinen hoito, raivaukset, niitto, ja laiduntaminen säilyttävät alueen omaleimaisuutta ja tuovat esiin kylän asutuksen ja maanviljelyksen, sukujen ja yksilöiden historiaa.

Vesistöjen hoito

Vesistöjen tilan parantaminen on tärkeää ympäristönhoitoa. Jokainen voi vaikuttaa lähijärvensä tilaan. Kiinteistöjen jätevesien käsittelytapa tulisi tarkistaa ja uusia tai kunnostaa se tarvittaessa.. Jätevesikaiivot on myös tyhjennettävä riittävän usein.

Vesistöjen varrella olevilla pelloilla suositellaan toteutettavaksi suojavyyhykesuunnitelman mukaiset suojavyyhykkeet.

Metsäojituksissa tulee huolehtia riittävästä määrästä laskeutusaltaita, lietekuoppia, ojakatkoja tai pintavalutuskenttiä.

Järvien kunnostusta varten on laadittava kunnostussuunnitelma.

Raivaukset

Haajaistentien ja Väliahontien tärkeimmät raivattavat alueet on merkitty karttaan punaisella. Vesakoiden ja pajukoiden raivaus ja niitto tulisi tehdä riittävän usein, noin 2-3 vuoden välein. Suljetut, metsäiset tienvarret raivataan suosien lehtipuita sekä vanhoja, kookkaita havupuita. Yksittäispuita voidaan raivata esiin ympäröivästä kasvillisuudesta.

Haajaisilla tulisi säilyttää näkymiä vesistöön. Merkittävimpien ranta-alueiden umpeen kasvaminen voidaan estää säännöllisin raivauksin ja mahdollisuuksien mukaan myös laiduntamalla. Kookkaita rantapuita voidaan ottaa esille raivaamalla ympäristöä.

Opastus ja viitoitus, historiataulut

Kylän historiaa ja maisemaan liittyvää tarinaperinnettä voidaan tuoda esille eri puolille kylää sijoitettavissa historiatauluissa. Tauluissa esitellään kuhunkin aiheryhmään tai paikkaan liittyviä vanhoja valokuvia, karttoja, tarinoita ja historiatekstejä. Ehdotus taulujen sijoituspaikoista on esitetty kartassa:

- **H1** Haajaistentien varsi Halmeniemen kohdalla: Halmeniemen karsikkopetäjistä kertova pieni kyltti
- **H2** Rantalan alue: Aiheina meijeri, saha, myllyt, hiilimökki, työväentalo, vankileiri, kaupat, nuorisoseurantalo, Patterinmäki, Surmalahdi, Huutoniemi, Myhkyri ja Kolkonlampi. Kohteet merkitään kyläkartaan.
- **H3** Koulukievari: Aiheina koulu, Murtomäki, ruutusotamiehen torppa, Ukonmäki, Suojeluskunnan harjoituspaikat ja lypsytarhat. Kohteet merkitään yläkarttaan.
- **H4** Venevalkama: Aiheina järvimalmin nosto, kortteen niitto, järven lasku, Aholanmäki ja Viisala.
- **H6** Eikanmäki: Aiheina Eikanmäki, uhrikivet, hevostenjuottopaikat, Nöyrydennotko, Runebergin-lähde ja Toivomuslähde.

- **H7** Valkeiskylä, Haajaistentien varsi: Aiheina Haajaistentien historia vanhoine karttoineen sekä Luutnantin rinne.

Vaellusreitille, polustoille ja muille reiteille olisi syytä suunnitella yhtenäiset viitat ja kyltit.

Haajaisten alueen opasteista, viitoista ja historiatauluista tulisi laatia suunnitelma. Rakennusten, reittien ja tapahtumapaikkojen kyltit, viitat ja opastetaulut suunnitellaan yhtenäisiksi ja sovitetaan ulkonäöltään historiatauluihin.

Suunnitelman laatimisessa ja toteutuksessa voisi pyrkiä yhteistyöhön esimerkiksi Runnin alueen kanssa. Tällöin opasteiden, kylttien ja historiataulujen suunnitteluun ja toteutukseen voi myös löytyä avustusta.

Kasvillisuuskartoitus

Haajaisten luontoarvojen selvittämiseksi olisi alueelle hyvä laatia kasvillisuuskartoitus, jossa tutkitaan alueelle tyypillinen kasvilajisto, erikoiset ja harvinaiset kasvit sekä arvokkaat, suojeltavat kasvillisuusalueet. Selvityksen yhteydessä tulisi selvittää lääkäri Huukosen kasvitutkimukset Kirnunnityllä. Mahdollisia yhteistyökumppaneita ovat Vieremän kunta, Pohjois-Savon ympäristökeskus ja alan oppilaitokset. Kunnassa toimii myös selvityksiä laativa yritys Ympäristövinkki.

Kunnostettavat rakennuskohteet

Haajaisten kylällä on 16 inventoitua rakennuskohdetta sekä yksi aluekohde. Yksi kohde saattaa sisältää useampiakin rakennuksia. Kohteet kertovat kylän, sukujen ja henkilöiden historiasta, edustavat aikakautensa rakennustapaa ja -tekniikkaa ja ovat maiseman merkittäviä yksityiskohtia ja kiintopisteitä. Vanhojen rakennusten lähiympäristössä saattaa olla lisäksi pihapiirin rakennelmia, vanhoja maisemapuita, puukujia, kiviraunioita tai aitoja tai vanhoja perinnekasveja, joista huolehtiminen on myös kulttuuriympäristön hoitotyötä. Kulttuuriympäristön umpeen kasvamisen estäminen raivauksin on usein tärkeää myös vanhan rakennuksen säilymisen kannalta.

Haajaisten kulttuuriympäristön kannalta merkittävimpiä rakennuksia ovat tieympäristöön tiiviistä liittyvät vanhat rakennukset kuten Koulukievari, Humalaharju ja Rantala. Monet vaatimattomammatkin tieympäristöön liittyvät rakennukset kuten ladot ja riidet ovat kunnostettuina arvokkaita tiemaiseman yksityiskohtia.

Koulukievari

Koulukievarin julkisivujen maalaus vaatisi kunnostusta. Ulkoverhouksena on vaakaponttilaudoitus ja yläosassa pystypanelointi. Maalauskorjauksesta on laadittu suunnitelma ja työhön on anottu ympäristöministeriön avustusta rakennusperinnön hoitoon. Samalla syöksytorvien kunto ja sadevesien poisjohtaminen rakennuksen seinustalta on tarkistettava.

Koulukievari

Koulukievarin julkisivumaalaus on paikoin rapistunut

Koulukievarin pihaan ollaan siirtämässä Ameriikan entisen hevosajoneuvomuseon kahvilarakennusta. Siirto on käynnistetty syksyllä 2001 kyläläisten talkootyönä. Rakennukseen sijoitetaan näytteille perinne-esineistöä, ja siinä järjestetään pienimuotoisia näyttelyitä. Rakennusta voidaan pitää myös tilapäisenä majoitustilana ja talvisin varastona. Rakennus sijoitetaan koulun tontille sisääntulon itäpuolelle.

Ukonmäen alla, puron varressa, on sijainnut mylly, joka on jo tuhoutunut. Myllyn paikalta löytyi kesällä 2001 kaksi myllynkiveä. Ukonmäkeä pidetään uhripaikkana. Kylän historiapiiri kerää tietoa myllystä. Samalla tulisi selvittää, voidaanko kivet siirtää ja sijoittaa ne koulukievarin pihalle.

Koulukievarin tontin koilliskulmaan on rakennettu katos pilttuineen hevosille vuonna 2001. Hevosella vaellusreittiä pitkin liikkuville tarjoutuu tilaisuus yöpyä Koulukievarilla. Pilttuut tulisi käsitellä tummaksi esimerkiksi tervamaalilla.

Piha-alueella oleva nuotiopaikka tulisi kunnostaa niin, että sen lähellä olisi katos istuskelua varten.

Koulurakennuksen pohjoispäätyn suunnitellaan terassille katos.

Piha-alueelle rakennetaan historiataulu ja kyläkartta kylän ja lähiympäristön kohteista kertovine opasteineen.

Rantala

Rantalan ympärillä kasvaa tiheää kasvillisuutta

Rantalan ympäristöä on raivattava voimakkaasti ja harvennettava myös puustoa. Umpeutunut ranta-alue raivataan niin, että näkymiä järvelle avautuu. Rakennuksen vierellä kasvava puusto poistetaan ja korkea kasvillisuus niitetään.

Huonokuntoiset ulkokuonerakennukset puretaan. Rantalan piha-alueella ei tulisi sallia varastointia, joka rumentaa tätä kylämaiseman keskeistä, arvokasta ympäristöä ja antaa sille ränsistyneen leiman.

Rakennukselle tulisi laatia pitkän aikavälin kunnostussuunnitelma.

Humalaharju

Humalaharjun päärakennusta ympäröi puusto.

Humalaharjun pihapiiri liittyy keskeisesti Haajaistentien maisemaan. Pienet rakennukset muodostavat eheän pihapiirin. Välttämättömin huoltotoimi rakennuksille on kattojen kunnosta huolehtiminen. Rakennusten painuminen maahan tulisi estää nostamalla rakennuksia uusien nurkkakivien varaan.

Pihapiirin villiintynyttä kasvillisuutta rakennusten ympäriltä tulisi raivata. Korkea kasvillisuus pitää rakennusten ulkoseinät kosteana ja edistää lahovaurioiden syntymistä. Vesakot ja muu rakennusten seinustoilla kasvava kasvillisuus poistetaan. Vesakkoa raivataan ja pihapuut otetaan esille raivaamalla niiden ympäristöä. Säilyneet vanhat perinnekasvit, koristepensaat ja marjapensaat säästetään.

Rakennuksille tulisi laatia pitkän aikavälin kunnostussuunnitelma.

Matkailu ja maisema

Haajaisten kylän monet piirteet ovat mielenkiintoisia matkailun kannalta:

- kaunis kylämaisema luo hienot puitteet matkailulle
- maisematie, vanha tiemiljöö siihen liittyvine historioineen on viehättävä kulkureitti
- runsas kylähistoria-aineisto antaa paikoille mielenkiintoista taustaa
- Haajaisten koulukievari palvelee matkailijoita
- monipuoliset vaellusratsastus-, pyöräily-, moottorikelkkailu- ja latureitistö johtavat alueelle.

Kestikievaria on kunnostettu palvelemaan kyläläisten lisäksi myös matkailijoita, leiriläisiä sekä kokous-, kurssi- ja juhla-asiakkaita. Rakennuksessa on kokoontumistilat 110 henkilölle ja retkeilymajatasoiset tilat 40 yöpyjälle. Tarvittaessa on saatavilla myös ateriapalveluja. Koulun sisätiloihin on asetettu esille vanhan kansakoulun aikaisia kirjoja, kuvatauluja, havaintovälineitä sekä kylästä kertovia valokuvia. Esillä on myös Haajaisten nuorisoseuran toiminnasta kertovia tauluja, arkistoja ja 100-vuotiaan kirjaston kirjoja.

1990-luvulla rakennettu Kotasaaren laavu palvelee kyläläisiä ja leiriläisiä. (Kuva Eeva Huttunen)

Haajaisten koulukievarin kautta kulkevat moottorikelkkareitti, vaellusratsastusreitti, pyöräilyreitti sekä Lajoksen latu – laturetkilatu. Piha-alueella ovat lasten leikkipaikat, pelikenttä sekä lähistöllä valaistu latu ja kuntopolku pituudeltaan 1.2 km. Haajaisjärven rannassa on yleinen uimaranta, Kotasaassa laavu

ja järvien välisellä kannaksella kota. Järven keskellä on kylän yhteinen saari Myhkyri, tanssi- ja leikkisaari.

Haajaisten kylän laajaa historia-aineistoa voidaan hyödyntää ohjelmalveluiksi. Kyläläiset ovat suunnitelleet yhdistävänsä voimansa muiden, vastaavan tyyppisiä palveluja suunnittelevien tai muiden, kyseisiä palveluja tarvitsevien matkailualan yritysten kanssa. Tällaisia yhteistyökumppaneita voivat olla esimerkiksi: Koljonvirran leirintäalue, Koljonvirran ratsastajat, Iimäen Old Hill Ranch (Pehkola), Hevostietokeskus Kiuruveden Hingunniemessä, Kyrönniemi, Talaksen matkailu, Valkeisten vanha koulu ja Runnin kylpylä. Ohjelmapaketteja voidaan laatia laajemmallekin alueelle, esimerkiksi Iisalmi-Valkeinen-Haajainen-Runnin ympäristöön.

Kyläläiset ovat hahmotelleet ”Myllypirtin tarinoita” kerrottavaksi Haajaisten koulukievarissa, Myllypirtissä, kodalla, Murtomäellä, Eikanmäellä tai retkillä:

- ”Kahden marsalkan tie”
maisematie – tien historiaa
Sandels – Mannerheim
rautatietäkin suunniteltiin Haajaisille
tien kulkijoita, Runninvieraita, kuuluisuuksia ja rahvasta
ensimmäiset autot ja moottoripyörät
karjaa Kiuruvedeltä Venäjälle
nälkäisiä työnhakijoita pula-aikana
- ”Kukkivat roudan maat”
Kauppi-Heikistä Eino Säisään
Aho, Venny Soldan-Brofeldt, Madetoja
Paavolan yöpyjät
Aleksanteri I ja Valkeisten morsiamet
- ”Sata vuotta opintietä”
kyläläiset perustivat koulun
kartat, kuvat, esineet tarinoineen
100-vuotias kyläkirjasto
nostoväkijoukot 1941
koulun ja järjestöjen juhlat 1900-luvulla
urheilukilpailut, juhannusjuhlat
- ”Sotaa ja vainoja”
Ison vihan aikaiset tarinat, piilopirtit
Suomen sodan aikaiset tarinat
Patterinharju – Sandelsin tukikohta
ruotusotamiehen torppa
sortokausi Suomessa
itsenäistymisen aika
vankileiri kesällä 1918 työväentalolla
1930-luku, työväentalon hävittäminen
- ”Tarinoita maisemassa”
Myhkyri – aarre- ja tanssisaari
Huutomäki–Surmanlahti – ryöstäjien surma
Tervapuron kummitustarina
Kolkonlampi
Luutnantinrinne
Vanha-Aholan tarina
Koperon naurisvaras
- ”Vanhoja uskomuksia, tallennettuja tarinoita
uhrikivet, Ukonmäki – uhrimäki
uhrikuusi
karsikkopuu
Kuistilan ruumisaitta, ruumislaudat
Nöyryyden notko – pakanoiden kastaminen
kekri- ja muu juhlaperinne
SKS:n tallentamat runot alueelta
Alku-lehdistä tallennettu kotiseutuaineisto 1909-1926
- ”Latja-rosvo ja muita kojareita”
Latja-rosvon tarinat
aarrekätköt
katumusretki Kiuruveden pappilaan
kiinniotto – Latsarus Huttunen
Siperiaan
takaisin Savoan vanhana miehenä
Paavolassa käynti
Hirsipuunlahti – varasteleva kojari ja muita alueen rosvoja
- ”Elettiin sitä ennenkin”
järjestöt ja osuuskuntatoiminta
nuorisoseura, työväenyhdistys, maamiesseura,
maatalousnaiset
Rantala, työväentalo I ja II
Saha ja puimakoneosuuskunta
paloaputoiminta
myllyt
meijerit
kaupat
turvepehkkutehdas
- ”Vaurautta ja lehmänmaitoa”
Petäjälän karjamajat, -karjamakulttuuri
järvenlasku, kortetta karjalle
heinähuutokaupat
Ylä-Haajaisten monet vaiheet
järvimalmia Rautalahdesta Salahmin ruukille

- ”Vanhan ajan iltamat” koulukievarissa, pelimannit, tanhuryhmät.

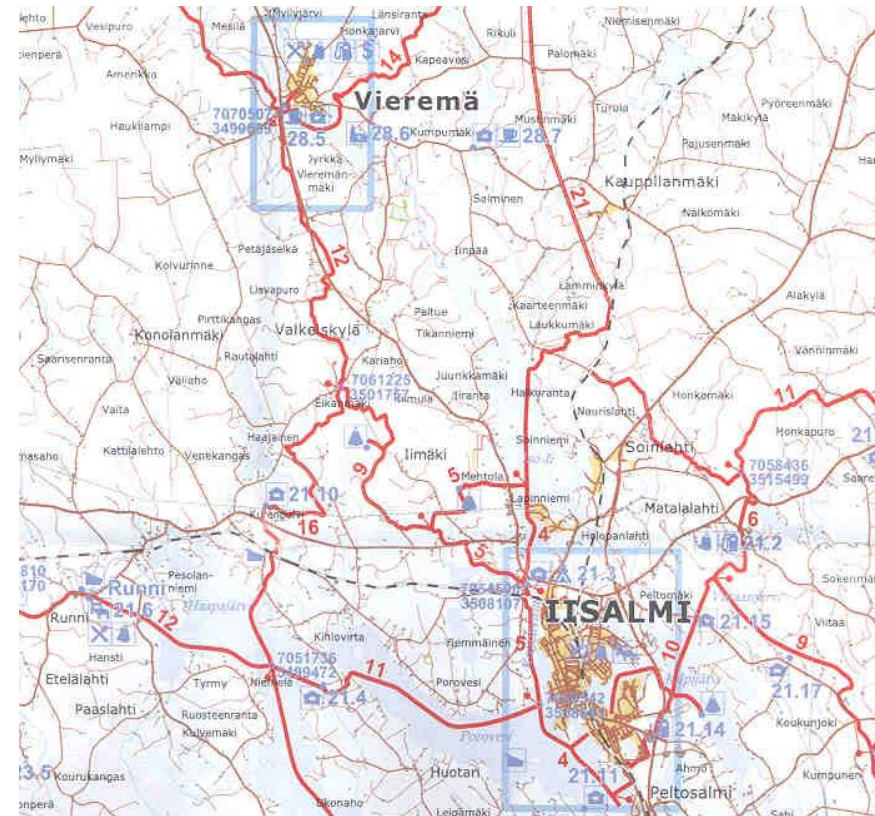
Haajaisten kylältä on saatavissa opas alueen kohteiden esittelyyn.

Haajaislaiset jatkavat kylähistorian kokoamista vuoteen 2002. Jouko Kokkonen kokoaa aineistosta kylähistoriakirjan vuonna 2003.

Valkeisten vanha koulu on kunnostettu pieneksi kansakoulumuseoksi ja näyttelypaikaksi, joka on avoinna kesäisin. Entisellä koululla kootaan, välitetään ja myydään yksityisin voimin kansakoulu- ja kyläperinteeseen liittyvää esineistöä.

Polustot ja reitistöt

Vaellus-, ratsastus- ja moottorikelkkareitistöt sivuavat Haajaisten kylää. Reitit alkavat Iisalmen Koljonvirralta, kulkevat Haajaisten koulukievarin kautta ja jatkuvat Salahmin suuntaan.

Moottorikelkkareitistö Iisalmesta Vieremän kirkolle kulkee Haajaisten kautta. (LumiSavo, moottorikelkkareitit ja -palvelut -kartta, Pohjois-Savon Liitto)

Haajaisille on mahdollista tehdä myös omia pieniä kylä- ja kulttuuripolkuja esitteineen, karttoineen, historiallisine kuvineen ja opastietoineen. Haajaistentie on erinomainen pyöräilyreitti. Reittien pysähdyspaikkoihin pystytettävät, paikan historiasta ja tapahtumista tarinoita, karttoja ja kuvia kertovat taulut antavat reiteille erityistä vetovoimaa.

Vaellus- ja ratsastusreitti on avattu ja Koulukievarin välietappi saavutettu. Eurovaellus kesällä 2001. (Kuva Eeva Huttunen)

Kaavoitus

Haajaisten alueelle voidaan laatia laatia koko kyläaluetta koskeva osayleiskaava tai rantarakentamista ohjaava rantaosayleiskaava, joilla rakentamista voidaan ohjata niin, että alueen maisema- ja luontoarvot ja rakentaminen eivät ole ristiriidassa. Kaavan tavoitteena voi olla

- rakentamisen sijoittaminen tukemaan kylän perinteistä rakennusta ja rakennustapaa
- uusien rakennuspaikkojen ohjaaminen maiseman kannalta sopivimmille, perinteistä rakennustapaa jatkaville, maastoon luontevasti sopiville paikoille
- luontoarvoiltaan herkkien ranta-alueiden säilyttäminen ja lomarakennusten rakennuspaikkojen sijoittaminen vähemmän aroille vyöhykkeille.

Rakentamisen ohjauksessa myös rakennustapaohjeet on käyttökelpoinen väline, jolla suositusluontoisesti voidaan ohjata rakennusten sijoittamista, massoitteita, kattokaltevuuksia ja materiaaleja.

Perinnepäivät

Haajaislaiset järjestivät kesällä 2001 perinnepäivät. Koulukievarissa oli esillä vanhojen esineiden näyttely. Työnäytöksiä esitettiin esimerkiksi maidon separoinnista ja heinänteosta. Perinnepäivät saivat suuren suosion, ja niitä aiotaan jatkaa seuraavina kesinä. Perinnepäiviin liittyy myös perinneruoka.

Perinnepäiville kutsuttiin muun muassa Sotkanhelmen vanhainkodin asukkaat. Separattorin ääressä oikealta Eila Ahonen, Osmo Ahonen, Ahti Niskanen, Emmi Forsberg ja Sanni Halonen.

Heinäntekonäytökseen osallistuivat mm. vasemmalta Aaro Huttunen, Minna Kvist ja Sari Kouvalainen.

Toimenpiteitä ja vastuutahoja

Toimenpide	Vastuutaho	Yhteistyötaho	Aikataulu	Avustusmahdollisuus
Tieympäristön raivaukset	kylätoimikunta	Vieremän kunta, Tielaitos	2-3 vuoden välein	
Muiden alueiden raivaus ja kunnostus				
▪ ranta-alueet	kylätoimikunta, nuorisoseura			Maatiloilla erityisympäristötuet
▪ pihapiirit	yksityiset			
Rantala				
▪ ympäristön raivaukset	nuorisoseura, kylätoimikunta		2002-2003	Opetusministeriön avustus seurojentalon kunnostukseen
▪ rakennusten kunnostaminen	nuorisoseura			
▪ ympäristön siistiminen	vuokraaja		2002	
▪ maalaus			2005-2006	
Humalaharju				
▪ ympäristön raivaukset	omistaja, kylätoimikunta			Ympäristöministeriön avustus kulttuuriperinnön hoitoon
▪ rakennusten kunnostaminen	omistaja			
Koulukievari				
▪ ulkomaalaus	kylätoimikunta, Vieremän kunta		2002-2003	
▪ nuotiopaikan kunnostus	kylätoimikunta			
▪ hirsirakennuksen siirto	kylätoimikunta, Vieremän kunta		2001-2002	
Muut rakennuskohteet				
▪ kunnostaminen tarvittaessa	omistaja			Ympäristöministeriön avustus kulttuuriperinnön hoitoon
Vesistön parantaminen				
▪ jätevesien käsittelyn parantaminen	yksityiset kiinteistönomistajat	Vieremän kunta		Erityisympäristötuet
▪ suojavyöhykesuunnitelman toteuttaminen	yksityiset maanviljelijät	Vieremän kunta		
▪ järvien kunnostaminen	jakokunta	Vieremän kunta, kylätoimikunta, Pohjois-Savon ympäristökeskus		
Matkailusuunnitelmat				
▪ kulttuurikierrokset	kylätoimikunta	Vieremän kunta, Ylä-Savon Matkailu		
▪ esitteet, opasteet, historiataulut	kylätoimikunta	Vieremän kunta, Runnin kyläyhdistys		
Kaavoitus				
▪ osayleiskaava tai rantaosayleiskaava	Vieremän kunta	kylätoimikunta		Ympäristöministeriön yleiskaava-avustus

Lähteitä:

Iisalmen entisen pitäjän historia
Santeri Rissanen
Kuopio 1927

Iisalmen ja Vieremän arvokkaat luontokohteet

Iisalmen reitin suojavyöhykesuunnitelma
Vieremä
Jouni Kumpulainen

Iisalmen Sanomat 14.10.1999
Nuorisoseuran tie koululta meijjerille ja takaisin / Mervi Ryhänen

Juntusen suku I osa
Matti J. Kankaanpää 1998

Kiuruvesi 1873-1980
Leo Huovinen
Kiuruvesi 1988

Kukkivat roudan maat
Osa 3 Isät ja pojat
Eino Säisä

Muistelmia
Heikki Huttunen

Pohjois-Savon Liitto
Ylä-Savon maakuntakaava
Ehdotus 20.11.2000

Pohjois-Savon Perinnemaisemat
Heli Ilaskari
Alueelliset ympäristöjulkaisut 141

Runni
lähde - kylpylä – kylä
Opas historiallisen kylän vaiheisiin 1797-1990
Mirja Ronni
Iisalmi, toinen korjattu lisäpainos 1990

Salmetar 1905

Savon Sanomat 22.12.1982
Professori Kauko Pirinen:
Savolaisia sukuja. 1. Haajasat

Suomalaiset vainajien karsikot ja ristipuut
Janne Vilkuna
Kansatieteellinen arkisto 39/1992

Sven Dufva ja Koljonvirta 1808
Jouko Pennanen
Iisalmi 1982

Vieremän kirja
Toim. Tapani Salomaa

Vieremän meijerin 90 toimintavuotta 1896-1986
Vieremän Osuusmeijeri

Vieremän satavuotiaan koululaitoksen vaiheita
Johanna Alajuuma
Kiuruvesi 1991

Vieremän rakennuskulttuurin inventointi 1992
Restauroivat arkkitehdit Puurunen ja Tomminen

Ylä-Savon vesistöjen kunnostusohjelma

Painamattomat lähteet:

Ee sua seleevee enempee ku Huajaiskylästä
Kerättyä tietoa Haajaiskylästä
Eeva Huttunen 1997

Haajaisten kyläläisten historiapiirin kokoama kylähistoriaan liittyvä aineisto

Suullista tietoa:

Auno Ahonen
Aaro Huttunen
Eeva Huttunen
Pekka Huttunen
Pertti Hyvärinen
Ester Mykkänen
Toivo Mykkänen
Jorma Säisä